

Kvekerne

Taler

Gunnar Jahn

Dato

10 desember 1947

Omstendigheter

Tale ved utdelingen av Nobels fredspris

- 1 Deres Majestet, Deres Kongelige Höyhet, Deres Eksellenser, mine Damer og
Herrer:

- Det Norske Stortings Nobelkomité har i år gitt fredsprisen til kvekerne,
5 representert ved deres to store hjelpeorganisasjoner Friends Service Council i
London og American Friends Service Committee i Philadelphia.

- Det er i år 300 år siden George Fox la grunnlaget for kvekernes samfunn. Det
var i borgerkrigens tid i England, en tid fylt av religiøs og politisk kamp som
10 førte til protektoratet under Cromwell, i dag ville vi vel si til diktaturet. Det gikk
den gang som det så ofte går når en politisk eller religiøs retning vinner fram, da
glemmer den det som det fra først av gjaldt: retten til frihet. Når den har fått
makten selv, så vil den ikke gi andre det den selv hadde kjempet for. Slik gikk det
med presbyterianerne og independentene etter dem. Det ble ikke toleransens og
15 menneskekjærlighetens ånd som vant seier.

- Det fikk George Fox og mange av hans feller føle i årene som kom. Men de tok
ikke kampen opp med våpen slik som skikken er blant menneskene. De gikk sin
stille vei fordi de var imot all bruk av vold. De trodde at åndens våpen ville vinne
20 i det lange løp, en tro som de hadde vunnet gjennom indre opplevelse. De la
vekten på livet selv og ikke på formene, for formene, teoriene, dogmene har aldri
spilt noen rolle for dem, og derfor har de fra først av vært et samfunn uten fast
organisasjon. Dette har gitt dem en indre styrke og et mer ubundet syn på
menneskene, en større toleranse overfor andre enn den vi finner hos de fleste
25 organiserte kirkesamfunn.

Kvekerne hørte fra først av hjemme i England. Men alt tidlig, i 1656, fant de

veien til De forente stater, hvor de til å begynne med ikke var velkomne. Men
30 tross forfølgelsene holdt de ut, og i siste fjerdedel av århundret fikk de fast fot. Alle vil ha hørt om kvekeren William Penn som grunnla Philadelphia og kolonien Pennsylvania, og alt omkring år 1700 skal det ha vært 50 à 60 000 kvekere i U.S.A. og i England omtrent det samme.

35 Siden den tid har kvekerne levd sitt eget liv. Mange av dem har måttet lide for sin tro, og mye er endret i disse 300 år. Ytre skikker i klesdrakt som de første kvekere tok opp, er falt bort, og de lever nå i et samfunn som i det ytre skiller seg helt fra samfunnet i det 17de århundre. Men menneskene om dem er de samme, og det en har å overvinne hos mennesket selv, er ikke blitt mindre.

40

Kvekernes samfunn har aldri hatt mange medlemmer, neppe stort mer enn vel 200 000 over hele verden. Av dem lever storparten i U.S.A. og i England. Men det er ikke tallet det kommer an på. Det som betyr mer, er den indre styrke og gjerningene.

45

Studerer vi kvekernes historie, overveldes vi av den styrke de har vunnet for seg selv ved sin tro og ved å søke å virkeliggjøre denne i sitt eget liv. De har alltid vært mot bruk av vold i enhver form, og når de har nektet å ta del i krig, så har mange trodd at dette var det vesentlige ved deres religion. Men fullt så enkelt er
50 det ikke. Vel heter det i erklæringen av 1660: «We utterly deny all outward wars and strife and fighting with outward weapons, for any end, and under any pretence whatever; this is our testimony to the whole world.» - Men dette går langt videre enn å nekte å ta del i krig. Det leder dit: «Det er bedre å tåle urett enn å øve urett. Det er innenfra i mennesket selv, seieren til slutt må vinnes.»

55

Nå kan en vel uten å gjøre noen urett si at kvekerne til sine tider har vært mer opptatt med seg selv og sitt indre liv enn med det samfunn de levde i, og det var som en av deres egne historikere har sagt, noe passivt over deres virke: de ønsket å bli regnet til de stille i landet. - Men intet menneske gjør sin gjerning fullt ut i
60 livet hvis det bare vil høre til de stille og leve sitt eget liv isolert fra andre.

Så ble det heller ikke med kvekerne. Også de kom til å gå ut blant menneskene, ikke for å omvende dem, men for å ta aktiv del i samfunnslivet og enda mer for å yte sin hjelp der hvor hjelpen trengtes, og for å la de gode gjerninger tale til
65 menneskene så de gjennom dem kunne finne hverandre.

Jeg kan her bare nevne spredte trekk som kaster lys over dette: De var med og dannet den første fredsforening i 1810, og siden har de vært med i all aktiv
70 fredsbevegelse. Jeg nevner Elizabeth Freys, John Woolmans og andre kvekeres kamp mot slaveriet og deres kamp for sosial rettferd. Jeg nevner den idealistiske, liberale John Bright i hans førtiårige kamp mot krigens og for fredens prinsipper, hans opposisjon mot Krimkrigen og hans kamp mot Palmerstons politikk. En kunne nevne mange, mange andre eksempler på hvordan deres
75 aktive innsats i samfunnsarbeidet, i politikken om dere så vil, tar til i det 19de århundre.

Men det er ikke denne del av deres virke - den aktivt politiske siden - som gjør at kvekerne står i en særstilling. Det er gjennom den stille hjelp fra de navnløse til
80 de navnløse de har virket for å fremme broderskapet mellom folkene, slik som det heter i Alfred Nobels testamente. Deres arbeid begynner i fengslene. Vi hørte om dem fra våre sjøfolk som «satt i prisonen i lange år» under Napoleonskrigene, vi møter dem igjen under den irske hungersnød i 1846/47. Da engelske flåtestyrker bombarderte Finnlands kyst under Krimkrigen, kom
85 kvekerne dit for å læge krigens sår, og de var i Frankrike da krigen hadde herjet i 1870/71.

Da den første verdenskrig brøt ut, fikk kvekerne igjen lære hva det var å lide for sin tro. De nektet å bære våpen, og mange av dem kom i fengsel hvor de ofte ble
90 behandlet verre enn om de skulle være forbrytere. Men det er ikke det vi vil minnes lengst. Vi som har levd bevisst gjennom den første verdenskrig og mellomkrigstiden, husker vel best beretningene om det arbeid de utførte for å lindre den nød som krigen skapte. Alt i 1914 tok de engelske kvekere til med å forberede hjelpeaksjoner. De begynte sitt arbeid i Marnedistriktet i Frankrike,
95 og så langt de kunne, var de på pletten der hvor krigen hadde herjet. Slik holdt de fram under hele krigen, og da den var slutt, sto de overfor enda større oppgaver. For også den gang fulgte hunger og sykdom i krigens spor. Hvem minnes ikke hungersårene 1920/21 i Russland og Nansens appell til menneskene om hjelp. Hvem minnes ikke elendigheten blant barna i Wien, som
100 varte år etter år. Overalt var kvekerne med i arbeidet. Det var Friends Service Committee som etter Hoovers oppfordring påtok seg det veldige arbeid å skaffe mat til syke og underernærte barn i Tyskland, deres hjelpekorps var i virksomhet i Polen og Serbia, de holdt fram med sitt arbeid i Frankrike, og senere under borgerkrigen i Spania ytet de hjelp på begge sider av fronten.

Gjennom sitt arbeid vant kvekerne tillit hos alle, for regjeringer og folk visste at de ikke hadde andre mål enn å hjelpe. De trengte seg ikke inn på menneskene for å vinne dem for sin tro, de gjorde ingen forskjell på venn eller fiende. Denne
110 tillit har også kommet til uttrykk i at kvekerne fikk store midler til rådighet som andre hadde gitt. Det de selv kunne gi, ville ikke blitt mye, for de fleste kvekere er folk som har liten råd.

I mellomkrigstiden får også deres sosiale arbeid et videre omfang. På ett vis er
115 det ikke noe nytt som skjer, men problemene selv gir det en annen form enn arbeidet under krigen. Det byggende arbeid får større plass, oppdragelse og undervisning spiller større rolle, og det blir mer høve til å få mennesker i tale enn i en tid når det ene nødvendige synes å være å skaffe mat og klær. Det de f. eks. har utrettet i Amerika blant kullgruvearbeiderne i West-Virginia er
120 imponerende. De har løst boligspørsmålet, skapt nytt arbeid for de arbeidsløse, de har skapt et nytt lite samfunn. Det har, som en av dem skriver, lyktes å gi mennesker for hvem tilværet syntes håpløst, selvrespekt og tillit til livet. Men dette er bare et eksempel av mange.

125 Den annen verdenskrig rammet ikke kvekerne personlig på samme måte som krigen i 1914. Både i England og i U.S.A. ga vernepliktslovene mulighet for kvekerne til å utføre annet hjelpearbeid i stedet for militærtjeneste, slik at de ikke ble fengslet eller forfulgt fordi de ikke ville gå i krig. Det var forresten under denne krigen kvekere som ikke nektet å ta aktivt del i kampen, selv om det var få
130 mot dem som valgte å gå inn for å hjelpe krigens offer. Da krigen kom, var hjelpen til flyktningene det første som kalte på dem. Men vanskene ble store, for dørene til landene ble hurtig lukket. Storparten av Europa ble jo snart okkupert av tyskerne, og det var bare en kort tid De forente stater var nøytrale, og de fleste steder hvor tyskerne var, slapp ikke kvekerne til. I Polen fikk de nok lov til å
135 hjelpe, men her satte tyskerne som betingelse at tyskerne selv skulle bestemme hvem som måtte hjelpes, og da kunne kvekerne ikke være med. Likevel arbeidet de der de kunne nå, først med velferdsarbeid i England og siden bak fronten i mange land i Europa, i Asia og også i Amerika. For da Amerika kom med i krigen, ble hele den japansk-amerikanske befolkning - i alt 112 000 mennesker,
140 hvorav 80 000 var amerikanske borgere - evakuert fra vestkysten. Da trådte kvekerne til for å hjelpe disse mennesker og kjempe mot den japanskfiendtlige stemning som også ramte disse.

Etter krigen er det mer trang til hjelp enn noensinne. Det gjelder ikke bare

Europa, men i like grad store deler av Asia. Problemene blir etter hvert overveldende: Fra fangene som slapp ut av konsentrasjonsleirene i 1945 til alle dem som skulle hjelpes tilbake til sine hjemland etter tvangsarbeid eller krigsfangenskap i fiendeland, alle de displaced persons som ikke hadde noe land
150 å vende tilbake til, alle de hjemløse i eget land, alle foreldreløse barn, alle dem som sulter, som er ved å dø av sult. Og her er det ikke bare et spørsmål om å gi menneskene mat og klær, det er spørsmålet om å bringe dem tilbake til liv og til arbeid, gi dem igjen troen på og tilliten til at det er en fremtid foran dem. Det er spørsmål om å reise mennesket. Også denne gang er kvekerne med overalt. Så
155 snart et land ble åpnet igjen, har de vært på pletten, i Europa som i Asia, blant landsmenn og venner som blant tidligere fiender, i Frankrike som i Tyskland, i India som i Japan. Det er ikke lett å måle omfanget av deres innsats, det er ikke noe som bare kan måles i penger, men kanskje gir det noen idé når jeg nevner at den amerikanske komité's budsjett for siste år var på 46 mill. kr. Men dette er
160 bare det den amerikanske komité har hatt til sin rådighet. Kvekere fra alle land har personlig vært aktivt med også i andre hjelpeorganisasjoners arbeid. De har således tatt del i UNRRAs virksomhet flere steder, bl. a. i Wien og i Hellas.

I dag står kvekerne midt oppe i et arbeid som vil fortsette i mange år framover.
165 Men å komme nærmere inn på de enkelte hjelpeaksjoner ville ikke gi oss et dypere innblikk i hva deres gjerning betyr. For det er ikke gjennom arbeidets omfang, gjennom dets praktiske form, kvekerne har gitt mest til de mennesker de har møtt. Det er gjennom den ånd som ligger bak arbeidet. «Vi er ikke sendt ut for å vinne tilhengere,» sier en ung kveker, «vi er reist ut med det bestemte
170 mål å bygge opp i kjærlighetens ånd det som er ødelagt av hat. Vi er ikke misjonærer. Vi vet ikke om noen blir omvendt til vår tro, slik kan ikke skje hurtig. Men det betyr ikke at vår innflytelse dør bort når arbeidet vårt er over. Vi er ikke kommet for å vise verden hvor vidunderlige vi er. Det som er det viktigste er at vi, mens verden fører krig i Kristi navn, kan læge krigens sår i hans
175 navn. Religionen har liten mening om den ikke omsettes i positiv handling.»

Dette er de gode gjerningers budskap, budskapet om at menneskene kan finne hverandre tross krig, tross raseforskjell. Skal vi si at i dette ligger håpet om å kunne legge en grunnvoll for fred mellom folkene, bygge den opp i mennesket
180 selv, slik at det å avgjøre tvister ved vold, blir umulig. Vi vet alle sammen at langt er vi ikke nådd. Og dog - når vi i dag ser den store villighet til å hjelpe dem som har lidd, en gavmildhet som vi ikke kjente før krigen, og som ofte er størst blant dem som har minst, er det ikke da likevel et håp om at det er noe i menneskets

185 indre som en kan bygge på, slik at en én gang kan nå fram, bare det var mulig å
få menneskene i tale i alle land.

Kvekerne har vist oss at det lar seg gjøre å realisere i handling det som ligger dypt
i mange menneskers sinn: Medfølelse med andre, ønsket om å hjelpe andre,
190 dette rike uttrykk for samkjensle menneskene imellom, uansett nasjonalitet eller
rase, følelser som omsatt i gjerning må danne grunnlaget for en varig fred.
Derfor er de i dag verdige til å ta imot Nobels fredspris.

Men de har gitt oss noe som er mer: De har vist oss den styrke som ligger i troen
195 på åndens seier over makten, og det bringer meg til å minnes to strofer av et av
Arnulf Øverlands dikt som hjalp så mange av oss under krigen. Bedre hilsen vet
jeg ikke å bringe dem:

Bare den våpenløse har evige kilder å øse. Seire kan bare ånd.
200

Kilde

Gunnar Jahn: Litt av hvert. Artikler, foredrag og taler. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1949, s. 250-256.

Emner

Hyllest, Kvekere, Nobels fredspris, Nobeltale
205

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/kvekerne>

210

215

220